

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 5, Issue 2, 336-358, 2021

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

KÜLTÜREL ETNOSENTRİZM VE GASTRONOMİ: TÜRK TÜKETİCİLERİN ENTOMOFOJİ TUTUMLARI ÜZERİNE KALİTATİF BİR ÇALIŞMA

Cultural Ethnocentrism and Gastronomy: A Qualitative Study on Attitudes of Turkish Consumers towards Entomophagy

* Nuray TÜRKER

** Damla PAYAS

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, Türk tüketicilerin böceklerin bir gıda olarak tüketilmesine yönelik algı ve tutumlarının ve bu tutumlarda kültürel etnosentrizm ve önyargıların etkili olup olmadığının belirlenmesidir. Bu amaçla, kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak daha önce yurt dışına seyahat etmiş on beş kişi ve hiç yurt dışına çıkmamış beş kişi ile (toplamda 20 kişi) gönüllülük esasına dayalı olarak online görüşme yapılmış ve elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Sonuçlar yiyecek-içecek üretimi ile uğraşan ve daha önce yurtdışına seyahat etmiş kişilerin böcek tüketmeye/deneyimlemeye daha istekli olduklarını göstermektedir. Türk tüketiciler böcek yiyen kültürlerle karşı önyargılı ve etnosentrik tutumlar göstermemekte, böcek tüketimini kültürel bir olgu olarak değerlendirmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Entomofoji, Etnosentrizm, Gastronomi, Beslenme, Türk Tüketiciler.

ABSTRACT

The main aim of this study is to determine the perceptions and attitudes of Turkish consumers towards the consumption of insects as a food and whether cultural ethnocentrism and prejudices are effective in these attitudes. For this purpose, using the snowball sampling method, fifteen participants who have traveled abroad before and five participants who have never traveled (20 people in total) to a foreign country were interviewed online on a voluntary basis and the data were analyzed using content analysis. The results show that participants dealing with food and beverage production and who have previously traveled abroad are more willing to consume / experience insects. Turkish consumers do not show prejudice and ethnocentric attitudes towards insect-eating cultures (Entomophagy), and they consider insect consumption as a cultural phenomenon.

Keywords: Entomophagy, Ethnocentrism, Gastronomy, Nutrition, Turkish Consumers.

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 10.08.2021

Yayın tarihi: 16.08.2021

İletişim Bilgileri

* nturker@karabuk.edu.tr

** damlapayass@gmail.com

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

1.GİRİŞ

Günümüzde hızla gelişen seyahat endüstrisi ortalama bir milyar insanın uluslararası seyahatlerine sahne olmaktadır. Turistler giderek artan oranda farklı ülkelerin kültürlerini deneyimlemek, farklı kültürler hakkında bilgi edinmek, rutin hayatın dışında farklı etkinliklere katılmak amacıyla seyahat etmektedirler. Bu seyahatleri sırasında gittikleri ülke ve destinasyonun yerel yemeklerini de deneyimlemek istemektedirler.

Bazı turistler seyahatleri sırasında farklı yemekleri denemeye açık iken bazıları ise neofobik bir görünüm sergilemekte, yeni, farklı, sıra dışı yiyecekleri deneyimlemekten kaçınmaktadırlar. Bazı turistler kültürel olarak tüketmeye alışkın olduğu ya da kendi kültürüne benzer yiyecek çeşitleri ve tatları aramakta, farklı tat ve yiyeceklere uzak durmaktadır. Seyahat sırasındaki tecrübeler bütüncül bir görünüm arz ettiğinden gidilen kültürlere özgü yiyeceklerin deneyimlenmemesi ya da tüketilmemesi turistik tatmini azaltan bir unsur olabilmektedir.

Yiyecek tüketimi sıklıkla kültürel etnosentrik tutumlardan ve önyargılardan etkilenmektedir. Turistler seyahatleri sırasında gittikleri ülkelerin mutfaklarına önyargılı yaklaşmakta hatta bu kültürleri önyargılı olarak değerlendirerek olumsuz bir tutum geliştirebilmektedir. Etnosentrizm olarak da ifade edilen bu durum, belirli bir kültürü tanımadan; din, yemek, dil veya ten renklerinden yola çıkarak bu kültüre karşı olumsuz bir tutum geliştirmeyi ifade etmektedir.

Yenilebilir böcekler çok eski zamanlardan beri insanlar için hem sürdürülebilir hem de besleyici değeri olan besinler olmuştur. Entomofoji olarak adlandırılan bu durum böceklerin gıda olarak tüketilmesini ifade etmektedir. Böcekler, makro (yağ, karbonhidrat, protein) ve mikro besin (vitaminler ve mineraller) yönünden zengin olmalarının yanı sıra dünya nüfusunun artmasıyla, yetersiz gelen besin kaynaklarının da iyi bir ikamesi olabilmektedir. Ancak birçok toplum, kültürel olarak entomofojiye olumsuz yaklaşmaktadır. Bu olumsuz tutumların nedenleri arasında; tikslenme, böcek fobisi, hijyen kaygısı, neofobi (yeni yiyecekler denemekten korkma), etnik kökencilik yani böcek yiyen toplumlara karşı olumsuz tutum ve dini sebepler gösterilebilir (Neto ve Dunkel, 2016; Imathiu, 2020).

Günümüzde yeni yiyecek trendlerinin, moleküler ve note by note gibi mutfakların gelişmesine paralel olarak bazı özel restoranların, ünlü şeflerin menülerinde bazı coğrafyaların yerel gastronomilerine, böcekten yapılan yemeklere yer verilmektedir. Hatta artık bazı internet sitelerinde; böceklerden yapılan unlar, protein tozları, atıştırma malıkları, tatlılar, şekerler satılmaktadır. Böcekler özellikle Batı toplumlarında sık tüketilmemekle birlikte gastronomi açısından yükselen bir trenddir ve sağlığa olan faydaları tartışılmaktadır (Muslu, 2020).

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Ulusların yemek alışkanlıkları kültürel bir olgudur. Böceklerin gıda olarak tüketilmesinin de kültür ile ilişkili olduğundan hareketle böcek yemeyen kültürlerle mensup kişiler böcek tüketimini ve böcek yiyen kültürleri etnosentrik bir bakış açısıyla değerlendirebilirler. Bu bakımdan bu çalışmada (1) Türk tüketicilerin bir gıda maddesi olarak böcek tüketimine karşı algı ve tutumlarının (2) yabancı ülkelere yapılan seyahatlerde böcek deneyimlemeye karşı olan tutumlarının (deneyime açık olup olmadıkları) (3) yabancı ülkeye seyahati sırasında böcek tüketen Türk turistlerin bu konudaki tecrübelerinin (4) böcek yiyen kültürlerle karşı Türk tüketicilerin bakış açıları, önyargıları ve tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültürel Etnosentrizm

Etnosentrizm kavramı ilk olarak Amerikalı sosyolog William Graham Sumner (1840–1910) tarafından kişinin kendi kültürünü dünyanın merkezine koyması, diğer kültürlerin veya dini geleneklerin daha geri planda kalması gerektiğine inanması görüşünü tanımlamak için kullanılmıştır. Etnosentrizm, kişinin kendi etnik grubu veya kendi kültürünün diğer etnik gruplardan veya kültürlerden üstün olduğuna ve kendi kültürel standartlarının evrensel bir şekilde uygulanabileceğine inanmasını ifade eden bir tutumdur. Sumner etnosentrizmin, kişilerin kendi gruplarını benzersiz olarak tanımlaması (erkekler, kadınlar) veya kendi etnik kökenini (örneğin, Avrupalılar, Beyazlar, Yahudiler) daha üstün ve ayrıcalıklı olarak görmesi olduğunu ifade etmiştir (Keith, 2013). Bu haliyle etnosentrizm, güçlü bir etnik grup, benmerkezcilik ve kendi kendine önem verme duygusunu içeren tutumsal bir ifadedir (Bizumic vd., 2009).

Etnosentrizm çok güçlü bir tutumdur. Etnosentrizm, iletişim ve iş birliği açısından etnik kayırmaya yol açmakta, başka etnik gruplara karşı düşmanlığı varan davranışlara; çatışmaya, şiddete veya ayrımcı davranışlara neden olabilmektedir (Bizumic ve Duckitt, 2012).

Etnosentrik anlayış nedeniyle kültürel olarak farklı gruplar (dil, din, renk veya köken) hedef alınabilmektedir. Etnosentrizm; ırkçılık, önyargı, dış kültürlere kapalı olma ile yakından ilişkilidir. Önyargı, bir sosyal gruba yönelik olumsuz değerlendirme ve düşmanlık olarak görülürken, etnosentrizm, diğer gruplara karşı olumsuz değerlendirmeler ve bu değerlendirmeleri sürdürme eğilimini ve kendinden olmayan birden çok gruba karşı düşmanlığı içermektedir (Altemeyer, 1988). Etnosentrik önyargı, özellikle belirli bir yabancı gruba karşı olsa da birçok araştırma (Scheepers, Felling ve Peters, 1990; Neuliep, Chaudoir ve McCroskey, 2001; Cunningham, Nezlek ve Banaji, 2004;) genellikle etnosentrizmin tüm dış gruplara genelleştirildiğini ortaya koymaktadır.

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Etnosentrik davranış bireylerin ideolojileri ile yakından ilişkilidir. Etnosentrizmin, sosyal sorunlara yönelik muhafazakâr tavırları içeren sağcı ideolojik yönelimin bir parçası olduğu varsayılmaktadır. Araştırmalar, sağcı (muhafazakâr) ideolojilerin önyargılı tutumlarla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Adorno vd., 1950).

Etnosentrizm, köktendincilik ile de ilişkili olup farklı dini inançlara sahip kişiler, farklı kültürlerden kişilerle konuşmayı kendi dini görüşlerine hakaret olarak değerlendirebilmektedir. Köktendinci kişiler, belirli dini dogmalara aykırı olan ve iletişim kurmanın dini açıdan yasak olduğuna diğer gruptan insanlarla iletişim kurmayabilirler. Köktendincilik en çok; beyazlar, heteroseksüel ve Protestanlar arasında yaygındır. Bu gruplar diğer insanları hatta devletleri "öteki" olarak görebilmektedir (Wrench vd., 2006).

Etnosentrizm ırkçılıkla yakından ilişkili olsa da diğer ırklara karşı bir önyargı içermeyebilir. Yani kişi diğer kültürü aşağı görmese bile kendi kültürünü daha üstün görebilir.

Literatürde tüketici etnosentrizmi, yani tüketicilerin kendi toplumunda üretilen mal ve hizmetleri tercih etme eğilimi üzerine çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Hooghe, 2008). Etnosentrik eğilimleri olan bireyler özellikle ülkelerinde üretilen yerli ürünleri satın alma niyetinde olabilirler. Yerli ürünlerin ithal olanlara kıyasla daha düşük kalitede olması durumunda bile tüketiciler yine de yerli markaları satın alma eğilimi gösterebilmekte, hatta daha yüksek bir ücret ödemeyi göze alabilmektedirler (Dönmez, 2020). Yürekli ve Haşioğlu'nun (2018), Kırgız tüketiciler üzerinde yaptığı çalışmada Kırgız cevaplayıcıların, Kırgızistan menşeli ürünleri pozitif olarak algıladıkları, başta Çin olmak üzere diğer ülkelerin ürünlerine daha mesafeli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Bazı işletmeler, yerli ürünleri daha fazla satabilmek için etnosentrizm odaklı kampanyalar yürütmekte ve pazarlamada tüketicilerin bu tutumlarından yararlanmaktadırlar. Örneğin; 2013 yılında ABD'de WalMart ve Birleşik Krallık'ta John Lewis gibi şirketler milyon dolarlık yerel satın alma programları başlatmışlardır. Birleşik Krallık'ta Jaguar ve Lamb's Navy Rum; ABD'de New Balance, Red Wing, Pendleton ve Made Movement; Romanya'da ROM gibi şirketler etnosentrik alıcılara hitap eden pazarlama çalışmaları yürütmektedirler (Siamagka, 2015).

Tüketici etnosentrizmi üzerine yapılan çalışmalar etnosentrizm ve demografik değişkenler arasında anlamlı farklılıklar saptamışlardır. Good ve Huddleston'ın (1995), Polonyalı ve Rus tüketiciler üzerine yaptığı çalışmada; eğitim seviyeleri düşük, daha düşük gelire sahip ve daha yaşlı Polonyalı tüketicilerin daha etnosentrik olduğunu belirlemiştir. Aynı çalışmada eğitim seviyesi düşük, düşük gelirli ve yaşlı Rus tüketicilerin de daha etnosentrik oldukları belirlenmiştir.

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Josiassen ve diğerlerinin araştırması (2011) ise yaşlı tüketicilerin genç tüketicilere göre daha etnosentrik olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ayrıca, kadın tüketiciler arasında etnosentrik eğilimler erkek tüketicilere göre daha yaygındır.

2.2.Entomofoji ve Yenilebilir Böcekler

Böceklerin gıda olarak tüketilmesi anlamına gelen entomofojinin kökleri insanın evrim tarihine kadar uzanmaktadır. Böcekler, Latin Amerika, Afrika, Avrupa, Asya ve Avrupa'daki insanların beslenme tarihinde önemli bir rol oynamıştır (Bernard ve Womeni, 2017). Defoliart'a (1995) göre avcı-toplayıcı yaşam tarzının bir parçası olan böceklerin tüketilmesinin temel nedeni, böcek popülasyonunun fazla olması ve kolay bulunabilirliğidir.

Dünya çapında 1900'den fazla böcek türünün insan diyetinin bir parçası olduğu bilinmektedir. İnsan diyetinin önemli bir parçası olan bazı böcekler şunlardır; çekirgeler, tırtıllar, kurtçuklar, termitler, arılar, solucanlar, karınca yavruları, ağustos böcekleri ve çeşitli su böcekleri. Dünyada iki milyardan fazla insan düzenli olarak böcek tüketmekte olup bazı bölgelerde bu böcekler tüketilen hayvansal proteinin önemli bir kısmını sağlamaktadır. Yenilebilir böcekler, sindirilebilirliği yüksek olduğundan; yüksek kalitede protein ihtiva ettiğinden, yağ, vitamin ve mineral bakımından özellikle demir ve çinko açısından zengin olduğundan insan beslenmesi için yararlıdır (Bernard ve Womeni, 2017).

Böcekler 113 ülkede 300 etnik grubun diyetinin önemli bir parçasıdır. Van Huis vd. (2013), Afrika'daki 27 ülkede 246 yenilebilir böcek türü olduğunu rapor etmiştir. Güney Asya'da 50'den fazla böcek, sadece Papua Yeni Gine ve Pasifik Adalarında 39 tür böcek, Güneydoğu Asya'da 150-200 çeşit böcek gıda olarak tüketilmektedir (Johnson, 2010). Jongema'ya (2017) göre, tüketilen böceklerin çoğu Coleoptera takımına (Kıncanatlılar) aittir, ardından Lepidoptera (örn. Tırtıllar), Hymenoptera (örn. Arılar, eşek arıları ve karıncalar), Orthoptera (örn; çekirgeler ve cırcır böcekleri) ve son olarak, Hemiptera (örneğin, ağustos böcekleri, yaprak zararlıları, kırmıziböcekleri ve böcekler) gelmektedir. Tablo 1 dünyanın farklı ülkelerinde tüketilen böcekleri göstermektedir.

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Tablo 1. Böcek Yiyen Ülkeler ve Yenilebilir Böcek Türleri

Böcek Yiyen Ülkeler	Yenilebilir Böcek Türleri
Meksika	Solucan, Çekirge, Hamam Böceği
Tayland	Solucan, Hamam Böceği, Çekirge, Karınca, Akrep, Cırcır Böceği
Çin	Solucan, Koşnil, Arılar, İpek Böceği, Çekirge, Karınca, Palmiye Böceği
Amerika	Koşnil, Arılar, Cırcır Böceği
Japonya	İpek Böceği, Sinekler, Arılar, Palmiye Böceği, Akrep, Çekirge
Kore	Çekirge, İpek Böceği
Afrika	Sinekler, Arılar, Solucanlar
Hindistan	Çekirge, Palmiye Böceği
Avustralya	Karınca, Hamam Böceği
Endonezya	Karınca, Palmiye Böceği, Akrep, Örümcekler, Çekirge
Jamaika	Palmiye Böceği, Çekirge
Paraguay	Palmiye Böceği, Karınca

Kaynak: Saruhan ve Tuncer, 2009; Pal ve Roy, 2014.

Dünyanın büyük bir bölümünde, özellikle Afrika ve Latin Amerika'da, hızlı nüfus artışına, iklim değişikliklerine bağlı olarak gıda kaynakları giderek azalmaktadır. Bu nedenle, insanlar yerel gıda kaynaklarına yönelmektedirler. Bu kültürlerde birçok böceğin canlı, kavrulmuş veya kızartılmış olarak tüketilmesi geleneksel beslenme kültürü ile ilişkilidir. Örneğin; Amerika yerlileri böcekleri kömürlerin üzerinde kızartıp patlamış mısır gibi yemektirler. Meksika'da 100'den fazla böcek türü İspanyol fetihlerinden günümüze kadar, yani 500 yıldan uzun bir süredir yenmektedir (Elorduy, 2009).

Afrika ülkelerinde kelebekler çok popülerdir. Böcekler, özellikle protein ve demir eksikliği yaşayan çocuklar ve hamile kadınlar için mükemmel bir tamamlayıcıdır. Orta ve Güney Amerika'da, Agav bitkisinin yaprakları arasında yaşayan ve kelebeğe dönüşen şişman ve etli Agav kurtları, aranan bir yiyecektir. Asya, Afrika, Avustralya, Güney Amerika ve Meksika'daki yerli halk, olgunlaşmamış evrelerinde sık sık arı yemektirler. İğnesiz arılar daha çok tüketilmekle birlikte eşek arıları da tüketilmektedir. Meksika'da su böceklerinin yumurtaları (havvar) kurutulmuş olarak tüketilmektedir. Amazon havzasında, Afrika'nın bazı

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

kesimlerinde ve hem tropikal hem de ılıman yoğun ormanlık bölgelerde yaşayan insanlar; ağaçlarda, düşmüş kütüklerde ve ormanda kolayca bulunan birçok böcek türünü tüketmektedir (Holland, 2013).

Çin, yenilebilir böcekleri tüketen ülkelerden biridir. Çin'de böcek tüketimi 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. Çin'de 96 cinse ve 53 familyaya ait 178 böcek türü yaygın olarak yenmektedir. Yenilebilir böcekler, kızartılarak, buğulanarak, kavrulur ya da pirincin yanında tüketilmektedir. Yenen böcekler çeşitli evrelerinde (yumurtalardan yetişkinlere kadar) tüketilmektedir; ancak restoran menülerinde çoğunlukla larva ve pupalar bulunmaktadır. Çin'de yaşam koşulları iyileştikçe, yenilebilir böceklerin tüketimi azalmış ancak Çin'in bazı yerlerinde, özellikle güneybatı Yunnan Eyaleti'nin azınlık bölgelerinde böcek yeme geleneği hala devam etmektedir. Bu azınlıklar, genellikle bambu böcekleri, Çin mantar tırtılı, çekirge, karınca, termit, arı, yaban arısı larvaları ve ipekböceği pupaları gibi böcekleri tüketmektedir. Böcekler, Yunnan Eyaleti ve Çin'in diğer bölgelerindeki birçok restoranın menülerinde tüm yıl boyunca bulunmaktadır (Chen, Feng ve Chen, 2009).

Böcek tecrübe etme isteği üzerine 13 ülkede (ABD, Meksika, Peru, Brezilya, Birleşik Krallık, İspanya, Rusya, Hindistan, Çin, Tayland, Japonya, Güney Afrika ve Avustralya) yapılan bir araştırmada; Meksika (%71), Peru (%58), Tayland (%56), Brezilya (%45) ve Çin (%44) böcek deneme isteğinin en yüksek olduğu ülkeler olarak belirlenmiştir (Castro ve Chambers, 2018).

Dünyadaki gıda açığının azaltılması için hem verimliliği artırmak hem de gıda üretimini çeşitlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda; yenilebilir böcekler, gelecekte dünyadaki gıda kıtlığı sorununun azaltılmasında önemli bir potansiyele sahiptir. Böcekler küresel açlığı ve yetersiz beslenmeyi azaltmaya yardımcı olabilir (Yüksel ve Canhilal, 2018). Geleneksel tüketim alışkanlıkları dışında, yenilebilir böcekler, artan dünya nüfusu için alternatif besin kaynakları olarak giderek ilgi görmektedir (Baiano, 2020).

Sahra-Afrika, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya'da böcek yetiştiriciliği, yapılmaktadır (Gahukar, 2016). Örneğin; Tayland'da yıllık yenilebilir böcek üretimi (cırcır böcekleri, kırmızı palmye böcekleri ve bambu tırtılları gibi) 7500 tondur (Hanboonsong, Jamjanya ve Durst, 2013).

Böcek yeme düşüncesi günümüzde birçok insan tarafından hoş görülmemektedir. Batı dünyasında böcekler hiçbir zaman tercih edilen besinler olmamış, böcekler insan besini olarak görülmemiştir (Huis, 2016). Ancak; günümüzde böcekler, Paris ve Londra'daki birçok lüks restoranda özel bir yemek olarak servis edilmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinde böcek yiyen insanlar böceklerin çok lezzetli olduklarını ve bütün insanlara böcek yemeyi tavsiye ettiklerini bildirmektedirler (Saruhan ve Tuncer, 2009).

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

3. YÖNTEM

Türk tüketicilerin yenilebilir böceklere karşı bakış açılarını ve tutumlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Kartopu örnekleme yönteminin kullanıldığı araştırmada daha önce yurt dışı seyahati yapmış olan 15 kişi ve hiç yurt dışına çıkmamış beş kişi ile (toplamda yirmi kişi) gönüllülük esasına göre görüşme yapılmıştır. Görüşmeler araştırmacılar tarafından 07.01.2021- 15.01.2021 tarihleri arasında COVID Pandemisi nedeniyle internet üzerinden online olarak gerçekleştirilmiştir. Yarı yapısal bir görüşme formunun kullanıldığı araştırmada katılımcıların böcek yeme deneyimlerini, böcek tüketmeye yönelik algı ve tutumlarını belirlemek amacıyla 16 tane açık uçlu soru yönelmiştir. Görüşmeler 15-20 dakika sürmüş ve ses kaydı ile kayıt altına alınmıştır.

Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiş ve 11 temaya ulaşılmıştır. Verilerin geçerliliği ve güvenilirliğini arttırdığından araştırmada doğrudan alıntılara da yer verilmiştir.

4. BULGULAR

Tablo 2, araştırmaya katılan kişilerin demografik bilgileri ve böcek yeme deneyimlerini göstermektedir

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri ve Böcek Yeme Deneyimleri

<i>Katılımcılar</i>	<i>Yaş</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Eğitim Durumu/Alanı</i>	<i>Seyahat Ettiği Ülke</i>	<i>Yediği Böcek</i>
<i>Katılımcı 1</i>	24	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>Yunanistan</i>	-
<i>Katılımcı 2</i>	26	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/Aşçı</i>	<i>Çıkmadı</i>	-
<i>Katılımcı 3</i>	22	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/Öğretmen</i>	<i>Çıkmadı</i>	-
<i>Katılımcı 4</i>	23	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>Almanya, Makedonya, Danimarka</i>	<i>Kırkayak</i>
<i>Katılımcı 5</i>	25	<i>Kadın</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>Almanya, Bulgaristan</i>	-
<i>Katılımcı 6</i>	24	<i>Kadın</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>Almanya, Fransa, İsviçre, Avusturya, Ukrayna, Arabistan</i>	-
<i>Katılımcı 7</i>	34	<i>Kadın</i>	<i>YL/Akademisyen</i>	<i>Rusya Federasyonu</i>	<i>Ağustos Böceği</i>
<i>Katılımcı 8</i>	23	<i>Kadın</i>	<i>YL/Gastronomi</i>	<i>Çıkmadı</i>	-
<i>Katılımcı 9</i>	26	<i>Kadın</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>İspanya/Kanarya Adaları</i>	-
<i>Katılımcı 10</i>	23	<i>Kadın</i>	<i>Lisans/İnşaat</i>	<i>Çıkmadı</i>	-
<i>Katılımcı 11</i>	24	<i>Kadın</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>Ukrayna</i>	-

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri ve Böcek Yeme Deneyimleri (Devamı)

Katılımcı 12	24	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>İngiltere, Yunanistan, Almanya, ABD, Kıbrıs Rum Kesimi, Norveç</i>	<i>İpek böceği, Karınca, Arı larvası, Un Kurdu (Mealworm)</i>
Katılımcı 13	25	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>ABD, İngiltere, İtalya, Fransa, Japonya, İsviçre, Norveç, Bosna Hersek</i>	<i>Çekirge</i>
Katılımcı 14	26	<i>Erkek</i>	<i>YL/Lojistik</i>	<i>Tanzanya, Zambiya, Etiyopya</i>	<i>Akrep, Termit, Çekirge</i>
Katılımcı 15	23	<i>Kadın</i>	<i>Lisans/Antrenör</i>	<i>Çıkmadı</i>	-
Katılımcı 16	23	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/Öğretmen</i>	<i>Belçika</i>	-
Katılımcı 17	49	<i>Kadın</i>	<i>Lisans/Öğretmen</i>	<i>Almanya, Küba</i>	-
Katılımcı 18	29	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/Ekonomist</i>	<i>Yunanistan, Bulgaristan, ABD</i>	-
Katılımcı 19	27	<i>Erkek</i>	<i>Lisans/ Spor Analisti</i>	<i>Ukrayna, Yunanistan, Bulgaristan, Macaristan, Gürcistan, Kıbrıs</i>	<i>Çekirge</i>
Katılımcı 20	24	<i>Kadın</i>	<i>Lisans/Gastronomi</i>	<i>İspanya</i>	-

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomoloji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Tablo incelendiğinde; katılımcıların ortalama yaşlarının 26 olduğu, tamamının üniversite eğitimi aldıkları, katılımcıların yarısının gastronomi bölümü mezunu oldukları görülmektedir. Katılımcıların 15'i daha önce yurt dışı seyahati gerçekleştirmiş, 5'i ise yurt dışına hiç çıkmamıştır. Katılımcıların kadın erkek oranı eşittir. Katılımcıların 6'sı daha önce böcek yemiştir.

Tema 1: Katılımcıların Böcek Yeme Deneyimi

K4, K7, K12, K13, K14, K19 daha önce böcek yemiştir. K4; Kırkayak, K7; Ağustos Böceği, K12; İpek böceği, Karınca, Arı larvası, Un Kurdu (Mealworm), K13; Çekirge, K14; Akrep, Termit ve Çekirge, K19; çekirge yemiştir. K12 ve K13 yediği böceklerin tadını beğenmiş ancak K4 ve K7 böceklerin tadını beğenmemiştir.

K4, bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

"Kırkayağın tadını hiç beğenmedim. Kızartılmış tavuk derisini ağzının içinde gevelemek ile aynı hissiyatta ve yediğin şeyin böcek olduğunu bilmek tadını daha iyi yapmıyor".

K12 ise İpek böceği, Karınca, Arı larvası, Un Kurdu (Mealworm) yeme deneyimini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

"İpek Böceği, beyaz çikolata ile kaplanmış bir Asya çerezi olduğu için yediğim şeyin böcek olduğu veya tadının tiksinti yaratacağı ön yargısı oluşmadı. Tadı çikolata sayesinde güzeldi ancak sert çikolata katmanının içindeki böceğin akışkan hali pek hoş değildi. Karınca, larva halinde olduğu için, larva olduğu gerçeği dışında bir tiksinti yaratmadı. Larvalar böcek olarak yenebilecek en kolay form. Hem küçük hem de yoğun bir tada sahip değil. Larva olduğu gerçeği göz ardı edilirse yenebilir. Larvalar, fırınlanmış halde olup, çerez niyetine tüketilmektedir. Un kurdu, yiyemediğim, yemekten tiksinti duyduğum bir böcekti. Uzun ve nispeten büyük olması, ısırduğunuzda ortaya çıkan nahoş kıvamı nedeniyle bana böcek tüketmede bir sınıırım olduğunu gösterdi. Tam yiyemediğim için tadı hakkında fikrim yok."

K14 ise akrep, termit ve çekirgenin tadıyla ilgili olarak *"Akrep ve termitlerin tatları baharatlı ve soslu kavrulmuş mısır gibiydi. Çekirgelerin tadı biraz ekşimiş tatlı gibiydi"* ifadesiyle akrep ve termitleri beğendiğini ancak çekirgeyi beğenmediğini belirtmiştir.

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Tema 2: Böceklerle Karşı Hisler

Katılımcılar genel olarak böceklerden rahatsızlık duymakta, tiksindirici ve iğrenç yaratıklar olarak nitelendirmektedirler. K16 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"İğrenç, tiksindirici, korkutucu. Çok sevimli oldukları söylenemez. Yaşadıkları yerleri düşününce temiz oldukları da söylenemez"

K12 ise böcek yeme deneyimi sonrası böceklerle yönelik hislerinin değiştiğini belirtmektedir.

"Böcek yemediğim önce her türlü böceğe karşı tiksintim vardı. Sık sık kamp yaptığım için böceklerle çok sıkı fıkı olmuştum. Böceklerle karşı fobim olsa da kamp yaparken onların yaşam alanına dahil olduğumun bilincinde olduğum için pek rahatsız olmuyorum. Böcek yedikten sonra küçük böcekler tiksindirici gelmemeye başladı ancak büyük böcekler hala benim için rahatsız edici. Büyük böcekleri gördüğüm zaman kaşınmaya başlıyorum ve aşırı gergin oluyorum."

Tema 3: Böcek Denemek İsteme/İstememe Nedeni

Katılımcılar böcek tüketimi kültürel olarak alışkın olmadıkları bir durum olduğundan genellikle böcek yeme deneyimine açık değildirler ve sıcak bakmamaktadırlar. K5, K6, K7, K9, K16'nın bu konu ile ilgili düşünceleri aşağıda verilmektedir:

"Böcek yemeye pek sıcak bakıyorum. Kültürel olarak belki pek tarzımız değil fakat gıda krizi gibi mecburi durumlarda veya yeni lezzet arayışı amaçlı deneyebilirim." (K5)

"Bugüne kadar böcek yememe sebebim böyle bir alışkanlığımın olmamasıydı. Bizim alıştığımız lezzetlere uygun değil. Dolayısıyla alışkın olmadığım için bana iğrenç geliyor." (K6)

"Daha önce yedim ama tekrar yemek istemem. Çünkü alışkın olduğum damak tadına asla uymuyor. Kültürel olarak öğrenilmiş, bilinç altında yenilebilir hayvanlar gibi gelmiyor." (K7)

"Aslında yenilebilir böcekler İspanya mutfağında çok yaygın bir trend. Hatta böcekleri, çekirgeli tacolar gibi kendi yöresel ürünlerine uyarlıyorlar. Yemeyi düşünüyordum fakat otelde her şey dahil kaldığım için deneyemedim. Fırsatım olsa yerdim." (K9)

"Yemedim, denemek de istemem. Anadolu kültüründe böcek yemek yoktur. Aynı zamanda iğrenç de buluyorum. Ama bunu iğrenmeden yiyen insanlar olduğuna göre"

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

esas sebebi kültürel olarak uzak olmamız diye düşünüyorum. O kültürde yetişseydim sanırım iğrenç bulamazdım." (K16)

Kültürel olarak yakın olmasa da böcek yemeye açık olan katılımcılar da bulunmaktadır. K1 tadını merak ettiği ve K2 ise yeni yiyecek denemeye açık olması nedeniyle böcek denemek istediklerini belirtmişlerdir. K4, daha önce böcek yemiş olmasına rağmen hem tadının kötü olması hem de hijyenik olmadığını düşündüğünden tekrar yemeyeceğini ifade etmiştir.

Tema 4: Böceklerin Besin Değeri ve Yeme İsteği

Katılımcılar, böceklerin besin değerleri yüksek olmasına, sığır eti veya tavuk eti kadar protein içermelerine rağmen böcek yemekten kaçınmaktadırlar. Ancak zorunlu hallerde (açlık, kıtlık vb..) böcek tüketebilecekleri görülmektedir. K4, K6, K8, K12 ve K17 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"Mecbur değilsem protein değerinin bir önemi yok." (K4)

"Besin değerinin yüksek olmasının hiçbir olumlu etkisi olmaz. Böcek yerine sığır veya tavuk etini tercih ederim" (K6)

"Zorunda kalmadığım sürece bazı böcekleri (cırcır böceği vb.) yemeyi tercih etmem. Seçeneğimin kalmadığı noktada yiyebilirim." (K8)

"Mecbur kaldığım durumlar hariç beni besin değerinin ne olduğu etkilemez. Yemeklerin öncelikle görsel zevkime hitap etmesini dikkate alırım. Besin değerleri, bir yemeği tercih etmemde çok az rol oynar. Böceklerin fiziksel görünümleri (büyüklükleri vs.) bir insanın böceği yiyebileceğine olan inancını çok etkiliyor. Ben böceklere karşı fobiye sahip birisiyim ancak buna rağmen bazı böcekleri yedim. Özellikle yiyemediğim ve görmeye tahammül edemediğim böcekler büyük olanlardı. Küçük ve görünümünü rahatsız edici bulmadığım böcekleri tükettim" (K12)

"Olumlu etkilemez. Burada lezzet ve besin değerinden ziyade böceğin benim için taşıdığı anlamı önemlidir." (K17)

Diğer katılımcılar ise böceklerin besin değerinin önemli olmadığına inanmaktadırlar.

Tema 5: Böceklerin Tedavi Amaçlı Kullanılması (ağrı kesici, lokal anestezi, müshil, skar tedavisi vb. ilaçların yapımında kullanılması)

Katılımcılar böcekler ilaç yapımında kullanıldığı durumlarda bu ilaçları sağlık nedeniyle kullanmakta bir sakınca görmemekte ve bu ilaçları olumsuz olarak değerlendirmemektedirler. K3, K11 ve K12 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

"İlaç olduğu için genellikle mecburiyet durumu oluyor. İstemesem de tüketmek durumundayım." (K3)

"Günümüzde tükettiğimiz birçok hazır gıdanın içerisinde ne olduğunu biliyor muyuz? Eğer ihtiyacım olan bir ilaç ise kullanırım." (K11)

"İyi ki böcekler var diye düşünüyorum. Onlar olmasa bu medikal çareleri kullanamazdık. Böceklere karşı olan fobim elbette onların fiziksel varlığı ile tetikleniyor. İçinde böcek olan ancak fiziksel olarak görünmeyen ürünleri gönül rahatlığıyla kullanırım." (K12)

Ayrıca, katılımcılara tedavi amacı ile böcek yiyip yiyemeyecekleri sorulmuş, 18 katılımcı yiyebileceklerini belirtmişlerdir.

Tema 6: Böceklerin Yiyecek-içecek Üretiminde Kullanılması Durumunda Yiyecek-içeceklere Karşı Tutumları (Kola üretiminde kullanılan Cochineal olarak bilinen bir böcek türü gibi)

Katılımcıların genel olarak böcekleri korkunç ve tiksindirici bulmalarına karşın böcekleri fiziksel olarak görmedikleri sürece böcek ihtiva eden yiyecek-içeceklere tüketebilecekleri belirlenmiştir. K3 ve K14 bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Tüketmeye devam ederim. Her ne kadar böceklerden korksam da görmediğim sürece sorun yok." (K3)

"Araştırmam sonucunda bu böcek türünün birçok gıda ürününde doğal renklendirici olarak kullanıldığı bilgisini edindim. Kola içerken hiçbir rahatsızlık duymuyorum." (K14)

Tema 7: Böcek Yiyen Kültürlere (Çin, Tayvan, Endonezya, Peru, Meksika vb.) Yönelik Algı ve Tutumlar

Katılımcıların farklı görüşleri olsa da genellikle böcek yiyen kültürlere karşı önyargılı değildirler ancak bazı ülkelerde tüketilen yiyeceklerin çok sıra dışı ve abartılı olduğuna inanmaktadırlar. Katılımcılar böcek tüketme nedenini kültüre ve yaşanan coğrafya ile yiyecek kıtlığına bağlamaktadır. K4, K5, K7 ve K14'ün bu kültürel duruma karşı görüşleri aşağıda verilmektedir:

"Kıtlık yüzünden böceklere yöneldiklerini düşünüyorum." (K4)

"Kesinlikle kültür ve coğrafya meselesi. Bizim etnik yiyeceklerimiz de dışarıdan hep garipsenmiştir. Ürünü yöresinde değerlendirmekte fayda var." (K5)

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

"Her halkın yemek kültürünün yaşadıkları coğrafi imkanlarla paralel geliştiğini düşündüğüm için bana tiksindirici gelen besinler tüketiyor olmalarını normal karşılıyorum. Ancak yarasa, köpek, bebek cenini gibi şeylerin yenmesini mantığım almıyor." (K7)

"Çinlilerin bu durumu biraz abarttığını düşünüyorum. Bulaşıcı hastalık taşıyan vahşi hayvanların tüketimi konusunda daha çok dikkatli olmaları gerekiyor." (K14)

Katılımcılar her ne kadar böcek tüketimini kültürlerle özgü olması nedeniyle olağan karşılasalar da bu kültürlerden insanlar ile arkadaş olabileceklerini, aynı sofrada yemek yiyebileceklerini ancak evlenmeyeceklerini çünkü aynı evde sürekli böcek yiyen birisini görmek istemediklerini belirtmektedirler. K4 ve K7 bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

"Böcek yiyen insanlarla ilgili olumsuz bir görüşüm yok. Aynı sofrada (ben başka bir yiyecek yediğim sürece) oturabilirim. Böcek yiyen biriyle arkadaş olabilirim ancak evlenmem. Sürekli aynı evde olduğum birinin önümde böcek yemesi psikolojik olarak beni yıpratır. Ayrıca, Uzakdoğulularla geçirdiğim yurt süreci boyunca böcek içerikli yemeklerin ve bu yemekleri tatlandırmak için kullandıkları baharatların yoğun kokuları benim için dayanılmaz boyutta olduğundan bu kültürlerden gelen biri ile evlenebileceğimi sanmıyorum." (K7)

"Herkesin kendi tercihi tabi ki. Menüde böcekten başka alternatif olduğu sürece evlerine yemeğe gider, aynı masada yemek yerdim. Arkadaşlarımı yedikleri şeyler için yargılamam." (K4)

Bununla birlikte böcek yiyen bir kişi ile evlenme konusunda farklı yaklaşımlar da bulunmaktadır. K8 ve K12 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"Oldukça olağan karşılıyorum. Bazı dinlerde, kültürlerde de bizim tükettiğimiz ürünler tüketilmiyor. Kültürel farklılık normal olduğu için aynı sofrada bulunabilirim, arkadaşlık edebilir hatta evlenebilirim." (K8)

"Neofobi dediğimiz yeni yiyecek deneme korkusu olayı aslında temelde ırkçılıkla ilgili. Genellikle sahip olunan kültürün dışındaki yiyecekler tiksindirici bulunuyor. Bugün Türkler nasıl şırdan, kokoreç, beyin vs. gibi şeyler tüketiyorsa, onlar da kendi kültürlerine ait şeyler tüketiyorlar. Böcek yiyor olmaları onlara karşı ırkçı tavırlarda bulunmayı haklı çıkarmaz. Bu yüzden böcek yedikleri için karşı tarafa ırkçı bir yaklaşımım olamaz." (K12)

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Tema 8: Seyahat Sırasında Farklı Ülkelerin Yemeklerini Deneyimlemeye Yönelik Tutumlar

Katılımcılar genel olarak farklı kültürlerin mutfaklarını denemeye açıktırlar. Türk yemekleri aramamaktadırlar. Ancak İslami kurallar ve kişilerin inancı hangi yiyeceklerin tüketileceğinde belirleyici olmaktadır. K2 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"İstisna olan (helal olmayan ürünler misal domuz) birkaç yemek hariç hepsini deneyebilirim."

Katılımcılar farklı kültürlerin mutfaklarını deneyimlemeye açık olduklarına aşağıdaki ifadelerle katılmaktadırlar:

"Yabancı bir ülkeye gittiğimde hiç Türk yemeği yememeyi tercih ederim. Olabildiğince o ülkenin yemek kültürünü tanımaya çalışırım." (K8)

"Bir yabancı ülkeye gittiğimde kendimi o ülkenin bir mensubu gibi hissetmeyi isterim. O yüzden yurt dışında asla Türk yemeği yemem. Tamamen o kültüre ait yemekleri tüketmeye çalışırım." (K12)

"Bir ülkeye gidip oranın yemeklerini denemedim dönmem yarım kalmış bir kültür ziyareti olur." (K19)

Tema 9: Seyahat Sırasında Böcek Deneyimleme İsteği

Katılımcıların 14 tanesinin böcek tüketilen ülkelere seyahat ettiklerinde böcek denemeye açık oldukları belirlenmiştir. K1, K2, K4, K5, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K16, K17, K19, K20 seyahat ettikleri yerlerdeki yerel tatları deneyimlemek için böcek yiyebileceklerini belirtmişlerdir. K12, bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"Bir seyahat ancak o ülkenin kültürüne uyum sağladığınız zaman çok iyi bir deneyim haline gelir. Şayet seyahat bir deneyim arayışı ise ziyaret ettiğim ülkede böcek yemem iyi olacaktır. Ancak muhtemelen bu tüketim sadece seyahatte olur. Gündelik hayatımda tüketmeye devam ettirmek isteyeceğim bir beslenme şekli olamaz."

Seyahat sırasında bu tür bir deneyime açık olmayan K6 ise bu konudaki düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

"Çalıştığım bir restoranın menüsünde rokfor peyniri eşliğinde salyangoz vardı, piştikten sonra çok güzel kokuyordu ama yine de denemedim çünkü gözüme iğrenç görünüyordu."

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Tema 10: Seyahat Sırasında Asla Denenmeyecek Yiyecekler

Bir seyahate çıktıklarında katılımcıların asla tüketmeyecekleri yiyecekler şunlardır: Sürüngen etleri (K1), yarasa ve fare (K2,K7), böcek ve türevleri (K3), sümüklü böcek, domuz tırnağı çorbası, domuz kafası (K4), domuz eti (K6), çekirge (K8), yemek kurdu ve kurbağa larvası (K10), yılan eti (K11), sushi (K13), yarasa, böcek ve canlı yenen hayvanlar (K15), böcek, sürüngen, bazı deniz ürünleri, kerevit, ahtapot gibi (K16), böcek (K18), evcil hayvan sınıfına giren hayvanlar ile yapılan yemekler (K19). K9 ve K12 ise seyahatleri sırasında her türlü yiyecek deneyimine açıktır.

"Gördüğüm lisans eğitimim ve aşçılık işi gereğince yenilikler ve yeni tatlara açık olmak denemek ve uygulamak gerekiyor. Bu yüzden denerim çünkü Türkiye'de de işkembe, mubar dolması gibi yiyeceklerimiz de böcek yemekleri kadar farklı ve iddialı gözükebiliyor." (K9)

"Seyahat ettiğim ülkenin sahip olduğu kültüre uygun yiyecekleri bir kereye mahsus tüketmekte pek sakınca olacağını sanmıyorum. Ancak büyük boyutlu böcekleri tüketmem pek mümkün değil. Bu da böcek fobimden kaynaklanıyor. Yoksa seyahatim bana verdiği özgün deneyimi artırmak için yemek isterim." (K12)

Tema 11: Beğenilen Mutfak Kültürleri

Katılımcılar en çok İtalyan mutfak kültürünü beğenmektedirler. Sonrasında ise bunu İspanyol mutfağı takip etmektedir. Bu durum yemek kültürlerinin benzer olmasından kaynaklanmaktadır. Bir Akdeniz ülkesi olan İtalya Türk mutfağına benzer bir yemek kültürüne ve tada sahiptir. Tablo 3, Türk tüketicilerin en çok beğendikleri mutfakları göstermektedir.

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

Tablo 3. Katılımcıların En Çok Beğendikleri Mutfak Kültürleri

İspanya	Meksika	İtalya	Almanya	Çin	Gürcistan	Azerbaycan	Yunanistan	Fransa	Etiyopya
K1, K9, K12, K17	K1, K13, K20	K2, K3, K6, K7, K8, K11, K12, K15, K16, K19, K20	K4, K17	K5	K7	K10	K10, K18	K12, K15, K19	K14

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

5. SONUÇ

Bu çalışmada, kültürel etnosentrizm odağında Türk tüketicilerin bir gıda olarak böcek tüketimine/yeme deneyimine karşı tutumları incelenmiştir. Bu bağlamda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Gastronomi ve mutfak alanında eğitim alan ya da bu tür meslekleri icra eden katılımcılar diğer mesleklere sahip katılımcılara kıyasla böcek tüketimine karşı daha olumlu tutumlara sahiptirler. Ayrıca daha önce yurt dışına seyahat eden ve böcek deneyimleyen kişiler böcek tüketimine daha olumlu yaklaşmaktadırlar.

Genel olarak katılımcılar böcekleri iğrenç, tiksinti verici olarak değerlendirmekte ve böceklerin tadını beğenmemektedirler. Bu durum katılımcıların bu tür tatlara kültürel olarak alışkın olmadıklarından kaynaklanmaktadır. Southampton Üniversitesi'nde öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmış olup katılımcıların yarısı böcekleri iğrenç oldukları ve tadlarının kötü olabileceği gerekçesi ile denemeyeceklerini belirtmişlerdir (Payne v.d, 2016). Böcek yemeyen kültürlerde böceklerin, iğrenç, mide bulandırıcı oldukları ile ilgili yaygın bir kanı bulunmaktadır. Orkusz v.d.'nin (2020) araştırması da böceklerin tadı ve kalitesinin, böceklerin gıda olarak tüketilmesinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Böceklerin yüksek besin değerine sahip olması katılımcılar için bir anlam ifade etmemektedir. Ancak Türk tüketiciler zorunlu durumlarda (açlık, kıtlık vb.) böcek yiyebilmektedirler. Parma Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada, katılımcıların böcek unu içeren ürünleri tüketme istekliliğinin böceklerin algılanan çevresel ve sağlık yararlarına bağlı olarak değiştiği belirlenmiştir (Sogari, Menozzi ve Mora, 2015).

Türk tüketiciler böceklerin ilaç yapımında kullanılması halinde bu ilaçları kullanmaya ya da tedavi amacı ile böcek tüketmeye açıktırlar. Bu amaçla böceklerin tüketilmesinde bir sakınca görmemektedirler. Benzer şekilde bazı gıdaların üretiminde böceklerin kullanılması da bu gıdaların tüketilmesini engellememektedir. Bu durum, böceklerin yiyeceğin içinde fiziksel olarak görünmemeleri halinde Türk tüketiciler tarafından tüketilebileceğini göstermektedir. Benzer bir sonuca Polonya'da ve Avustralya'da yürütülen araştırmalarda da ulaşılmış olup tüketiciler böceklerin çeşitli ürünlere eklenmesi halinde (örneğin; un gibi) bu ürünleri tüketebileceklerini belirtmişlerdir (Orkusz v.d, 2020; Wilkinson v.d., 2018).

Katılımcıların böcek yiyen kültürlerle (Örneğin; Çin, Tayvan, Endonezya, Filipinler vb.) karşı önyargılı, etnosentrik bir bakış açısı bulunmamaktadır. Bu durum kültürel bir özellik olarak görüldüğünden ve bu ülkelerdeki besin kıtlığına bağlandığından olağan

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

karşılanmaktadır. Türk tüketiciler böcek yiyen bir kişi ile arkadaşlık etmekte sakınca görmemektedirler. Ancak, böcek yiyen bir kişi ile evlenme konusunda olumsuz bir tutuma sahiptirler.

Payne v.d'nin (2016) de belirttiği gibi tüketicilerin böcek içeren bir ürünü kabullenmeleri/tüketmeleri, böceklerin kültürel olarak gıda amaçlı tüketilmesine bağlıdır. Bu alanda yapılan araştırmalar böcek tüketiminin sosyal, kültürel ve coğrafi faktörler tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. Nitekim, Kuljanic ve Gregory-Manning (2020) de entomofajinin Avrupalılar tarafından kabul görmemesinin nedenini öğrenilmiş bir davranış olmasına bağlamaktadır.

Türk tüketiciler böcek dışındaki farklı besinlere ve bu besinleri tüketen kültürlerle karşı önyargılı ve etnosentrik tutumlara sahiptirler. Örneğin, seyahatleri sırasında dinen yasak olan domuz eti gibi ürünler ile sürüngen etleri, yarasa, fare, bebek cenini, yılan, canlı yenen hayvanlar, evcil hayvanları asla yemeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu tür ürünleri tüketen kültürlerle karşı olumsuz bir tutuma sahiptirler.

Katılımcılar farklı ülkelere yaptıkları seyahatlerde bu ülke mutfaklarını deneyimlemeye ve yeni lezzetlerle tanışmaya açıktırlar. Ancak bu yiyeceklerin uzun süre tüketilmesi konusunda olumsuz bir tutuma sahiptirler. Katılımcılar Türk yemekleri dışında özellikle İtalyan yemeklerini ve lezzetlerini beğenmektedirler. İtalyan yemekleri dışında İspanyol ve Meksika yemekleri de beğenilmektedir. Bu durum Türk tüketicilerin Türk damak tadına uygun olan mutfakları beğendiklerini dolayısı ile lezzet ve tadın kültürel olduğunu, yemek tercihlerinin alışkanlıklar ile ilgili olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Adorno, T., Brunswick, F., Levinson, E. and Sanford, R. (1950). *The authoritarian personality*. New York : Harper .

Altemeyer, B. (1988). Right-wing authoritarianism. *Univercity of Manitoba Press*.

Baiano, A. (2020). Edible insects: An overview on nutritional characteristics, safety, farming, production technologies, regulatory framework, and socio-economic and ethical implications. *Trends in Food Science & Technology*(100), 35-50.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.tifs.2020.03.040>

Bernard, T. and Womeni, H. M. (2017). Entomophagy: Insects as food (Ed. V.D.C. Shields) içinde *Insect Physiology and Ecology* (ss. 233-253), London: IntechOpen.

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

- Bizumic, B., Duckitt, J., Popadic, D., Dru, V., and Krauss, S. (2009). A cross-cultural investigation into a reconceptualization of ethnocentrism. *European Journal of Social Psychology*(39), 871-899. doi:10.1002/ejsp.589
- Bizumic, B. and Duckitt, J. (2012). What is and is not Ethnocentrism? A conceptual analysis and political implications. *Political Psychology*, 1-23. doi:10.1111/j.1467-9221.2012.00907.x
- Castro, M. and Chambers, E. (2018). Willingness to eat an insect based product and impact on brand equity: A global perspective. *Journal of Sensory Studies*, 34. doi: 10.1111/joss.12486
- Chen, X., Feng, Y., and Chen, Z. (2009). Common edible insects and their utilization in China. *Entomological Research*, 5(39). doi:https://doi.org/10.1111/j.1748-5967.2009.00237.x
- Cunningham, W. A., Nezlek, J. and Banaji, M. (2004). Implicit and explicit Ethnocentrism: Revisiting the ideologies of prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*. doi: 10.1177/0146167204264654
- Defoliart, G. R. (1995). Edible insects as minilivestock. *Biodivers Conserv*(4), 306-321. doi:https://doi.org/10.1007/BF00055976
- Dönmez, M. S. (2020). Etnosentrik eğilim bağlamında yerli üretim logosunun satın alma niyeti üzerindeki rolü. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (35), 164-183.
- Elorduy, J. R. (2009). Anthro-entomophagy: Cultures, evolution and sustainability. *Entomological Research*, 39(5), 271-288.
- Gahukar, R. (2016). Insects as sustainable food ingredients. *Production, Processing and Food Applications*, 85-111. doi:https://doi.org/10.1016/B978-0-12-802856-8.00004-1
- Good, L. K., and Huddleston, P. (1995). Ethnocentrism of Polish and Russian consumers: are feelings and intentions related? *International Marketing Review*, 5(12), 35-48. doi:10.1108 / 02651339510103047.
- Hanboonsong, Y., Jamjanya, T., and Durst, P. (2013). Six-legged livestock: Edible insect farming, collection and marketing in Thailand. In *Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO); Regional Office for Asia and the Pacific*: Bangkok, Thailand.
- Holland, J. S. (2013). *U.N. Urges Eating Insects; 8 Popular Bugs to Try*. National Geographic: <https://www.nationalgeographic.com/news/2013/5/130514-edible-insects-entomophagy-science-food-bugs-beetles/> Erişim Tarihi: 13.12.2020
- Hooghe, M. (2008). Ethnocentrism. *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 1-5.
- Huis, A. V. (2016). Edible insects are the future? *Proceedings of the Nutrition Society*, 3(75), 294-205. doi:10.1017/S0029665116000069

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

- Huis, A. v., Itterbeeck, J., Klunder, H., Mertens, E., Halloran, A., Muir, G., and Vantomme, P. (2013). Edible Insects: Future Prospects for Food and Feed Security. FAO Forestry Paper 171. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*, 1-187.
- Imathiu, S. (2020). Benefits and food safety concerns associated with consumption of edible insects. *NFS Journal*(18), 1-11. doi:<https://doi.org/10.1016/j.nfs.2019.11.002>
- Johnson, D.V. (2010). The contribution of edible forest insects to human nutrition and to forest management. In Proceedings of the a Workshop on Asia-Pacific resources and their Potential for Development, Chiang Mai, Thailand, 19–21 February 2010; *Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) Regional Office for Asia and the Pacific*: Rome, Italy, 2010.
- Jongema, Y. (2017). Worldwide List of Recorded Edible Insects; *Wageningen University & Research on Social Media*: Wageningen, The Netherlands
https://www.wur.nl/upload_mm/8/a/6/0fdcf700-3929-4a74-8b69-f02fd35a1696_Worldwide%20list%20of%20edible%20insects%202017.pdf
- Josiassen, A., Assaf, A., & Karpen, O. (2011). Consumer ethnocentrism and willingness to buy Analyzing the role of three demographic consumer characteristics. *International Marketing Review*, 6(28), 627-646. doi:<http://dx.doi.org/10.1108/02651331111181448>
- Keith, K. D. (2013). Ethnocentrism. *The Encyclopedia of Cross-Cultural Psychology*(2), 505-509. doi:<https://doi.org/10.1002/9781118339893.wbecp206>.
- Kuljanic, N., Gregory-Manning, S. (2020). What if insects were on the menu in Europe? European Parliamentary Research Service, Scientific Foresight Unit,
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/641551/EPRS_ATA\(2020\)641551_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/641551/EPRS_ATA(2020)641551_EN.pdf)
- Muslu, M. (2020). Sağlığın geliştirilmesi ve sürdürülebilir beslenme için alternatif bir kaynak: yenilebilir böcekler. *Gıda Dergisi* ,5(45). doi:10.15237/gida.GD20071
- Neto, E., and Dunkel, F. (2016). Insects as food: History, culture, and modern use around the World. *Insects as Sustainable Food Ingredient*, 29-54.
- Neuliep, J. W., Chaudoir, M., and McCroskey, J. C. (2001). A cross-cultural comparison of ethnocentrism among Japanese and United States college students. *Communication Research Reports*, 18(2), 137–146. doi:10.1080/08824090109384791.
- Orkusz, A., Wolanska, W., Harasym, J., Piowar, A., Kapelko, M. (2020). Consumers' attitudes facing entomophagy: Polish case perspectives, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, doi:10.3390/ijerph17072427
- Pal, P., and Roy, S. (2014). Edible insects: future of human food—a review. *International Letters of Natural Sciences*, 21, 1-11.

Kültürel Etnosentrizm ve Gastronomi: Türk Tüketicilerin Entomofoji Tutumları Üzerine Kalitatif Bir Çalışma

Nuray TÜRKER, Damla PAYAS

- Payne, C.L.R., Dobermann, D., Forkes, A., House, J., Josephs, J., McBride, A., Müller, A., Quilliam, R.S. ve S. Soares (2016). Insects as food and feed: European perspectives on recent research and future priorities, *Journal of Insects as Food and Feed*, 1(1): 1-8 DOI 10.3920/JIFF2016.0011 11.
- Scheepers, P., Felling, A., and Peters, J. (1990). Social conditions, authoritarianism and ethnocentrism: A theoretical model of the early Frankfurt School updated and tested. *European Sociological Review*, 6(1), 15-29
- Saruhan, İ., ve Tuncer, C. (2010). Kültürel Entomoloji. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 1(25), 21-27.
- Siamagka, N.T. and Balabanis, G. (2015). Revisiting consumer Ethnocentrism: Review, reconceptualization, and empirical testing. *Journal of International Marketing*. 23(3), 66-86. doi:<https://doi.org/10.1509%2Fjim.14.0085>
- Sogari, G., Menozzi, D. ve Mora, C., (2015). Intention of eating edible insects: a TPB model approach. Insects as Food and Feed workshop, Oxford Martin School, December 5, 2015, Oxford, UK. Available at: <http://tinyurl.com/h6zxpju>
- Wilkinson, K., Muhlhausler, B., Motley, C., Crump, A., Bray, H., Ankeny, R. (2018). Australian Consumers' awareness and acceptance of insects as food, *Insects*, 9, 44; doi:10.3390/insects9020044
- Wrench, J. S., Corrigan, M., McCroskey, J., and Punyanunt-Carter, N. (2006). Religious fundamentalism and intercultural communication: The relationships among Ethnocentrism, intercultural communication apprehension, religious fundamentalism, homonegativity, and tolerance for religious disagreements. *Journal of Intercultural Communication Research*, 1(35), 23-44. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/17475740600739198>
- Yüksel, E., and Canhilal, R. (2018). A survey of public opinion about Entomophagy in Erciyes University. *International Journal of Agriculture and Wildlife Science*, 203-208.
- Yürekli, E., ve Haşoğlu, S. (2018). Etnosentrik düzeyine göre farklı ülke menşeli ürünlerin algısı: Kırgız öğrenciler örneği. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Study*, 2(5), 31-40.